

Кузіна Р.В., кандидат економічних наук, доцент кафедри бухгалтерського обліку та аудиту Одеського національного економічного університету

ТРАНСПАРЕНТНІСТЬ КОРПОРАТИВНОЇ ЗВІТНОСТІ ЯК ОСНОВА ЇЇ ФОРМУВАННЯ

У статті досліджено вимоги, що пред'являються до корпоративної звітності, зокрема «прозорість звітності». Розглянуто дефініція «прозорість» у бухгалтерському обліку, ознаки прозорої звітності, зроблені висновки про важливість дотримання прозорості при складанні корпоративної звітності, а також виділені основні моменти, що свідчать про транспарентності звітності.

Ключеві слова: прозорість, транспарентність, фінансова звітність, міжнародні стандарти фінансової звітності, корпоративна звітність, користувачі фінансової звітності, трансферне ціноутворення

Кузіна Р. В. ТРАНСПАРЕНТНОСТЬ КОРПОРАТИВНОЙ ОТЧЕТНОСТИ, КАК ОСНОВА ЕЕ ФОРМИРОВАНИЯ.

В статье исследованы требования, предъявляемые к корпоративной отчетности, в частности «прозрачность отчетности». Рассмотрены дефиниция «прозрачность» в бухгалтерском учете, признаки прозрачной отчетности, сделаны выводы о важности соблюдения прозрачности при составлении корпоративной отчетности, а также выделены основные моменты, свидетельствующие о транспарентности отчетности.

Ключевые слова: прозрачность, транспарентность, финансовая отчетность, международные стандарты финансовой отчетности, корпоративная отчетность, пользователи финансовой отчетности, трансфертное ценообразование

Kuzina R. THE TRANSPARENCY OF CORPORATE REPORTING AS BASIS FOR ITS FORMATION

The article examines the requirements for corporate reporting, in particular the "transparency reports". We consider the definition "transparency" in accounting, features a transparent reporting, conclusions about the importance of transparency in the preparation of corporate reporting, and highlighted the main points, showing the transparency of reporting.

Key words: transparency, financial reporting, international accounting standards, corporate reporting, users of financial statements, transfer pricing

Постановка проблеми

В економічній літературі корпорація розглядається як група юридичних або господарсько самостійних підприємств (організацій), що ведуть спільну діяльність на основі консолідації активів або договірних (контрактних) відносин для досягнення спільних цілей. Таким чином, корпорація може об'єднувати юридичних і фізичних осіб для спільної діяльності. Однією з характеристик якісної корпоративної звітності, на думку користувачів звітності, є її прозорість чи транспарентність. Проте в нормативній літературі, присвяченій міжнародним стандартам фінансової звітності визначення «транспарантності» не використовується. Певним недоліком сучасної науки є відсутність чіткого категоріального апарату тих чи інших економічних визначень і явищ. За допомогою економічної категорії «транспарентність», ми розглянемо якими ознаками повинна володіти звітність, щоб задовольняти критеріям транспарентності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Слід зазначити, що питанням формування корпоративного сектора економіки приділяли увагу багато зарубіжних і вітчизняних вчених.

Дослідженню корпоративних відносин присвячені роботи українських дослідників: Назарова А.В, Бондаренко І.В, Гарафонова О.І., Рабовській С.Я., Бішкек С.І. , Розвиток корпоративного сектора знайшло своє відображення в роботах вітчизняних авторів: Карпенко Г.В., Македон В.В., Пігуля Н.Г., Чердаков В.А., Виноградова О.А. , Єгорової Ю.В та багатьох інших. Більшість дисертаційних досліджень діяльності корпорацій були присвячені питанням корпоративного управління: Сірош М.В., Останіна Н.В., Крючков Л.В. , Ананьєв О. М., Карачина Н.П., Хміль Л.М., Селівестрова Л.С. , Яценко Б. В., Назарова Г.В. і багатьма іншими.

Разом з тим, хочеться відзначити, що досліджень в Україні в галузі якості корпоративної звітності недостатньо: їм посвячено лише кілька робіт: Зубко А.Б. (1), Оністрат А.А. (2), Поліщук І.Р. (3), Брадул О.М. (4), Пилипенко О.І. (5).

На проблеми розвитку бухгалтерського обліку, ролі міжнародних стандартів фінансової звітності, складу якісних характеристик звітності

звертають увагу в своїх дослідженнях багато вчених: Голов С.Ф., Зубілевич С.Я., Кужельний М.В., Бондар Н.І. У наукових роботах увага прикута до сутності об'єктів обліку за МСФЗ, та необхідності такого переходу, проте залишається невирішеною проблема якості фінансової звітності, в частині такої вимоги як прозорість корпоративної звітності.

Метою статті є визначення дефініції «прозорість» у бухгалтерському обліку, ознак прозорої звітності та важливості дотримання прозорості при складанні корпоративної звітності.

Виклад основного матеріалу дослідження

Непрозорий фінансовий звіт зі складними цифрами і термінами ставить інвесторів в складне становище. Вони не можуть оцінити всі можливі фактори ризику або коефіцієнти рентабельності, якщо фінансова звітність не є прозорою. Так що ж таке прозорість фінансової інформації? Це ступінь, з якою інвестори мають вільний доступ до будь-якої необхідної фінансової інформації про компанії, такі як рівні цін, глибини ринку та ступінь схильності фінансових звітів. Прозорість є однією з мовчазних передумов будь-якого вільного та ефективного ринку.

Ухвалення міжнародно визнаних стандартів фінансової звітності сприяють підвищенню прозорості та правильної інтерпретації фінансових звітів.

Комітет з міжнародних стандартів фінансової звітності (КМСФО) розробив Концептуальну основу підготовки та складання фінансової звітності [6], яка містить:

Концептуальну основу - це фундамент МСФЗ, і укладачі стандартів часто посилаються на цей документ. Концептуальна основа не є стандартом і немає номера, і їх іноді опускають при перекладі стандартів.

Мета фінансової звітності - подавати фінансову інформацію про звіт компанії, яка корисна для існуючих і потенційних інвесторів, позикодавців та інших кредиторів при прийнятті рішень про надання ресурсів компанії

Фінансова звітність значною мірою заснована на оцінках, судженнях і моделях. Тому Концептуальна основа встановлює основоположні підходи для цих оцінок, суджень і моделей.

Фінансова звітність складається, виходячи з припущення продовження діяльності компанії в даний час і в осяжному майбутньому, тобто виходячи з принципу безперервності. Передбачається, що у компанії немає ні наміру, ні необхідності в ліквідації або суттєвому скороченні масштабу діяльності.

Можна припустити, що «транспарентність» фінансової звітності - це якісна характеристика, що пред'являється до звітності. Розглянемо детальніше склад якісних характеристик за МСФЗ.

ЯКІСНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ фінансової звітності - це атрибути, які роблять інформацію, представлену у фінансовій звітності, корисною для користувача.

Якісні характеристики бувають фундаментальні та допоміжні (підсилюючі).

Фундаментальні:

1. Доречність - фінансова інформація є доречною, якщо вона важлива для прийняття економічного рішення. Фінансова інформація здатна впливати на рішення користувачів, якщо вона має:

Прогнозну цінність (користувачі мають можливість використовувати її для прогнозу майбутніх результатів), і

Доказову цінність (фінансова інформація дозволяє упевнитися в правильності чи хибності зроблених висновків), а також інформація повинна бути істотною. Інформація є суттєвою, якщо її пропуск або перекручення може вплинути на рішення користувачів. Істотність залежить від величини статті (або помилки), виходячи з конкретних обставин, за яких був допущений пропуск (або спотворення).

Істотність інформації більшою мірою визначає критичну точку (поріг), ніж є основною якісною характеристикою, необхідною для того, щоб інформація виявилася корисною.

Питання, чи є інформація істотною чи ні, є питанням професійного судження. Мірилом є питання: чи може пропуск або спотворення даної інформації вплинути на рішення, які може прийняти користувач фінансової звітності?

2. Достовірне уявлення

Фінансові звіти представляють економічні події якісно і кількісно. Для того, щоб фінансова інформація була корисна, вона повинна бути не тільки доречною, але й достовірною. Для достовірного відображення інформація повинна відповідати трьом характеристикам:

- Повнота (звіти містять інформацію, необхідну для того, щоб можна було зрозуміти представлені події, а також всі необхідні розкриття і пояснення);
- Нейтральне подання - звітна інформація повинна бути неупередженою. Фінансова звітність не нейтральна, якщо, за допомогою представлення інформації, вона так впливає на прийняття рішення користувачем, що забезпечує досягнення зумовленого результату;
- Безпомилковість - означає, що у фінансовій звітності не міститься суттєвих помилок або пропусків в описі подій, і процес, який був використаний для випуску представленої інформації, вибраний і застосований без помилок.

Допоміжні:

1. Порівнянність - користувачам повинна бути надана можливість зіставляти фінансову звітність компанії за різні звітні періоди, з тим, щоб можна було виявити тенденції зміни її фінансового стану і результатів діяльності. Користувачі також повинні отримати можливість зіставляти фінансову звітність різних компаній з метою порівняння їх фінансового становища, результатів діяльності та змін фінансового становища. Оцінка і фінансові результати аналогічних операцій повинні відображатися у звітності послідовно в ході всієї

діяльності компанії і тимчасових періодів, а також послідовно і щодо різних компаній.

2. Верифікованість - містить концепцію здатності використовувати інформацію з упевненістю, і допомагає користувачам переконатися в достовірності інформації.

3. Своєчасність - означає, що інформація є в наявності для прийняття рішення на її основі тоді, коли вона здатна вплинути на таке рішення.

4. Зрозумілість - передбачається, що користувачі мають певні знання в галузі економіки та бухгалтерського обліку, а також готові вивчати інформацію. Інформація по складних питань не повинна вилучатися зі звітності лише на тій підставі, що її буде важко зрозуміти певним групам користувачів.

Ми бачимо, що в Концептуальних засадах фінансової звітності за МСФЗ окремої характеристики «прозорість» не міститься. Однак вимога до прозорості - одна з основних при прийнятті рішення інвестором або кредитором. Таким чином, можна зробити висновок про те, що прозора фінансова звітність - це звітність, складена в суворій відповідності з якісними характеристиками концептуальної основи.

Ще одним аргументом на користь складання прозорої фінансової звітності є проблема трансфертного ціноутворення [7]. Комерційні бази даних часто використовуються як платниками податків, так і податковими органами, для того, щоб шукати потенційно порівнянні ціни з метою трансфертного ціноутворення. Це необхідно, щоб сформулювати основу для вирішення спорів з трансфертного ціноутворення. Такі бази даних, як правило, побудовані на публічно доступних базах даних, і відсутність таких даних може негативно позначитися на податковому адмініструванні податку на прибуток.

Як правило, такі бухгалтерські дані наразі доступні для країн, що розвиваються в значно меншому ступені, ніж для більш розвинених країн. Країни, що розвиваються мають меншу кількість компаній, які котирують свої акції на біржах, тому там менше публічних компаній, які повинні публікувати свою звітність, ніж у більш розвинених країнах [8].

Визначення терміна «прозорість», з нашої точки зору може бути наступним: **прозора фінансова звітність** - це якісна фінансова звітність, зрозуміла зовнішньому користувачеві, що дозволяє порівнювати дані компаній між собою і підготовлена на загальноприйнятій системі облікових стандартів (МСФЗ).

Розглянемо тепер ознаки прозорої звітності.

Підвищення прозорості може сприяти податковим органам в аудиті податкових декларацій компаній в окремих країнах, і не тільки в цілях трансфертного ціноутворення, а й в інших областях. Зовнішні користувачі, зокрема державні органи, прагнуть дізнатися більше про компанію, для якої вони здійснюють аудит, а також про групу компаній, до складу яких можливо входить дана компанія, щоб мати уявлення про бізнеспроцеси та фінанси платника податків, у складі групи компаній.

Інформація про прибутковість та фінансову стійкість групи компаній можуть бути корисні для розуміння, де в групових структурах або в групових операціях виникає прибуток.

Це могло б допомогти при розгляді потенційних контрольованих питань потоків платежів компанії або передачі об'єктів інтелектуальної власності.

Наявність додаткової інформації з цих питань може допомогти зосередитися аудиторам або іншим перевіряючим на таких областях, де є деякі підстави вважати, що може бути додатковий податок на капітал, або для запобігання інших проблем.

Однією із найбільш нагальних є проблема оцінювання активів економічного суб'єкта. Міжнародні стандарти вимагають, щоб активи та зобов'язання підприємств за певних умов враховувалися за справедливою вартістю. Стандарти оцінок відокремлені від стандартів бухгалтерського обліку. Однак є низка проблем: не визначений статус справедливої оцінки в ієрархії елементів концептуальної основи бухгалтерського обліку, не досліджено її співвідношення з обліковими принципами. За МСФЗ найкращою базою для визначення справедливої вартості при наявності активного ринку виступає

ринкова вартість, скоригована з урахуванням витрат на здійснення угоди. Найчастіше ринкова ціна є найбільш обґрунтованим (але не єдиним) показником справедливої вартості. Наприклад, згідно з МСФЗ 16 «Основні засоби» справедливою вартістю землі, будівель, машин і устаткування, зазвичай, є їхня ринкова вартість (для землі та будівель, зазвичай, визначається професійним оцінювачем). Якщо інформація про ринкову вартість машин і устаткування відсутня через їхній специфічний характер або рідкість продажів, вони оцінюються за відновною вартістю з урахуванням зношення. Проведення переоцінки за справедливою вартістю роботи дозволить привести бухгалтерський облік відповідно до вимог МСФЗ. Це призведе до отримання достовірної вартості активів (переданих у заставу, внесених до статутного фонду, що є підставою для обґрунтованого визначення орендної плати при здачі засобів в оренду; здійсненні операцій купівлі-продажу активів і в інших подібних випадках). Також, переоцінка активів забезпечить ефективне управління розмірами й динамікою амортизаційного, інвестиційного та інших фондів - джерел власних інвестицій, що спрямовуються на оновлення основних виробничих фондів. По-третє, переоцінка активів сприяє зростанню довіри до облікової політики підприємства з боку потенційних інвесторів (особливо іноземних), кредиторів, інших фінансових інститутів.

Виходячи з вищевикладеного, ми можемо назвати основні ознаки прозорості звітності:

1. Розкриття кінцевого бенефіціару та операцій з пов'язаними сторонами;
2. Зрозуміла структура групи;
3. Залучення зовнішнього оцінювача для оцінювання справедливої вартості основних засобів;
4. Розкриття всіх припущень і оцінок здійснених менеджментом при підготовці фінансової звітності;
5. Розкриття впливу судових спорів на фінансову звітність та оцінку і оцінка податкових ризиків.

Неповна і ненадійна інформація, на нашу думку, може позначитися не тільки на діяльності окремої корпорації, а й на всьому ринку цінних паперів і на всій економіці. Міжнародний валютний фонд, аналізуючи Азійську кризу, визначив, що основна його причина, пов'язана з недостатньою прозорістю в корпоративному обліку та звітності [9].

У 2001 році Американською Радою зі стандартів фінансового обліку було проведено дослідження "Підвищення якості звітності: добровільно розкрита інформація" [10]. Аналіз результатів дослідження показав, що корпорації добровільно розкривають інформацію про свою діяльність з тим, щоб вона була корисна інвесторам. Щоб об'єктивно інвесторам оцінити діяльність корпораціям необхідно розкривати інформацію не тільки про успішну діяльність, але також про невдачі та упущення. Адже, такі додаткові розкриття ведуть до більшої прозорості корпоративної звітності на рівні галузі й певної уніфікації однорідних корпорацій.

Поряд із глобальними загальноприйнятими принципами та галузевими стандартами інвесторам і кредиторам необхідна додаткова інформація по кожній конкретній корпорації, наприклад, бачення топ-менеджерами стратегії розвитку, конкурентного середовища, управління ризиками. Специфічними для кожної корпорації є додаткові фінансові та нефінансові показники. Рішення про розкриття інформації за цими показниками приймають топ-менеджери корпорації. Вищенаведена інформація повинна бути основою корпоративного управління кожної окремої корпорації. Така інформація, незважаючи на специфічний характер, повинна регламентуватися і мати певний стандарт подання. Наприклад, у США така інформація, називається "Обговорення і аналіз керівництвом фінансового стану й результатів операцій", і присутня у кожному опублікованому річному звіті корпорацій. Специфічними для корпорації показниками є дані про стратегію, систему управління ризиками, показники фінансової ефективності. Ці показники визначають прозорість звітності корпорації, оскільки відображають зв'язки між стратегією корпорації і

результатами діяльності, управлінням та факторами створення вартості. Реальні чинники вартості складаються з набору фінансових і нефінансових показників.

Результат опитування, проведеного аудиторською фірмою PriceWaterhouseCoopers, показав, що поряд з традиційними фінансовими показниками фінансовими результатами велике значення мають такі фактори вартості, як задоволеність клієнтів та їхня лояльність, якість продукції, оновлення продукції і послуг, оскільки вони розглядаються як складові майбутніх фінансових результатів. Якість управління, як нефінансовий показник, є також важливим фактором вартості. Робота в корпорації відомих фахівців позначається на курсі акцій корпорації і, якщо корпорації розкривають інформацію про професіоналізм менеджерів, керівників підрозділів у звітності корпорації, то така корпорація, безумовно, може мати перевагу на ринку. Ключовим фактором вартості корпорацій є управління ризиками. Чітко налагоджена система управління ризиками сприятиме збільшенню вартості корпорації. У процесі управління ризиками необхідно ідентифікувати ризики, оцінити їх і прийняти рішення як ними управляти.

Вважаємо, що корпораціям необхідно визначити причинно-наслідкові зв'язки між факторами вартості - створенням вартості та майбутніми фінансовими результатами. Причому цей ланцюжок є індивідуальним для кожної конкретної корпорації. Ефективне створення вартості зумовлюється чіткою організаційною структурою, системами, генеруючими інформацію для прийняття рішень, і системою матеріальних винагород. За великим рахунком таку залежність можна простежити виходячи з концепції Інтегрованої звітності.

Виявлення причинно-наслідкових зв'язків відіграє істотну роль при розробці бізнес-моделі корпорації. Бізнес-модель кожної окремої корпорації - це детальне "дерево факторів вартості", презентується у вигляді електронної таблиці, у графічній формі в поєднанні з набором критеріїв оцінювання [249]. Контроль за роботою бізнес-моделі корпорації покладається на раду директорів, яка, перш за все, повинна констатувати, що обрана стратегія корпорації забезпечує створення вартості. Завданнями ради директорів також є оцінювання

правильності обраної бізнес-моделі в цілому, і окремих показників, адекватності обраної організаційної структури корпорації та ефективності управління ризиками. До обов'язків ради директорів належить затвердження корпоративної звітності, підтвердженої зовнішніми аудиторами та визначення політики оплати праці та винагород.

Корпоративна звітність повинна бути змодельована аналогічно внутрішній звітності. Насамперед, це стосується розкриття інформації про минулі фінансові результати, а також про майбутні результати. Вважаємо, що внутрішня управлінська інформація буде також корисна і зовнішнім користувачам, і вони можуть зробити висновки самостійно, виходячи з цієї інформації про фактори створення вартості й відповідальних за вирішення цих питань. Практика діяльності американських корпорацій показує, що існують розбіжності між внутрішніми управлінськими даними й зовнішніми, тобто між тим, що розкривається в корпоративній звітності і тим, що керівники вважають важливим для управління корпорацією. В основному це стосується якості управління та задоволеності клієнтів.

Керівництво корпорації повинно, на наш погляд, представляти лише ту інформацію, яка цікава користувачеві і в цьому випадку важливим фактором є не тільки сутність самої інформації, але форма подання. Слід констатувати, що загальноприйняті облікові принципи не дають чіткого визначення реального економічного об'єкта для цілей обліку. Довільне визначення статусу економічного об'єкта, за яким формується корпоративна звітність, послужило однією з причин банкрутства корпорації Enron Corp. Для визначення меж економічного об'єкта необхідно використовувати експертну оцінку. Досить важко встановити кореляцію щодо витрат і вигод при визначенні економічного об'єкта. На нашу думку, для більш упорядкованого уявлення внутрішньої і зовнішньої інформації зацікавленим сторонам, а також її структурування

Рис.3. Модель прозорості звітності

Зовнішня інформація характеризується оглядом ринку про конкурентне середовище й нормативно-правову базу на рівні регіону. Наприклад, відображається динаміка ринку, прогнози ринкової кон'юнктури, динаміка цін. Огляд ринку є обов'язковим атрибутом прозорості корпоративної звітності. Цей огляд здійснюють менеджери, у ньому відбивається ситуація в галузі, тенденції на ринку, умови конкуренції.

Інвестори в цьому випадку зіставляють інформацію, якою самі володіють, з тією, яка представлена у звітності й роблять певні висновки, наскільки керівництво корпорації оцінює конкуренцію. Внутрішня інформація, відображена у звітності, містить стратегію корпорації зі створення акціонерної вартості, організаційної структури, здійснення контролю за діяльністю керівництва. Запропонована внутрішня інформація відображає взаємозв'язок між стратегією корпорації та фінансовою ефективністю, ризиками і доходом, містить відомості про здатність корпорації генерувати грошові кошти. Важливими стають такі показники, які відображаються у звітності як прибутковість капіталу з урахуванням ризику, показники діяльності за сегментами бізнесу.

Управління вартістю містить відображення фінансових показників, у зіставленні з конкурентами, таких як фінансові результати й фінансовий стан корпорації в розрізі бізнес-сегментів, загальна прибутковість акцій, грошові потоки, управління ризиками, а також загальні методи управління корпорацією зі створення вартості. Важливим показником для корпорацій є економічна додана вартість (EVA). Так, корпорація Manitowoc у звітності відображає нормативи економічної доданої вартості в зіставленні з фактичними результатами за цим показником, і показує зв'язок між цим показником та ринкової капіталізацією.

Висновки

1. Прийняття міжнародно визнаних стандартів фінансової звітності сприяють підвищенню прозорості та правильної інтерпретації фінансових звітів.
2. Прозора фінансова звітність - це звітність, складена в суворій відповідності з якісними характеристиками Концептуальною основи.
3. Основні ознаки прозорої звітності:
  - Розкриття кінцевого бенефіціаром і операцій з пов'язаними сторонами;
  - Зрозуміла структура групи;
  - Залучення зовнішнього оцінювача для оцінки справедливої вартості основних засобів;
  - Розкриття всіх припущень і оцінок зроблених менеджментом при підготовці фінансової звітності;
  - Розкриття впливу судових спорів на фінансову звітність та оцінку і оцінка податкових ризиків

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК

1. Зубко А.Б. Організація обліку в акціонерних товариствах: автореф. дис. канд. екон. наук: спец. 08.0601.04. «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит» / А. Б. Зубко. – Харків, 2002. – 15 с.
2. Оністрат А.А. Організаційно - методологічні спрямування обліку і аналізу в системі оподаткування (на прикладі акціонерних товариств України): автореф. дис. канд. екон. наук: спец. 08.0601.04.

- «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит» / А.А. Оністрат. – Київ, 2005. – 20 с.
3. Поліщук І.Р. Бухгалтерський облік і контроль статутного капіталу в ТзОВ: теорія і методика: автореф. дис. канд. екон. наук: спец. 08.06. 04. «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит» / І.Р. Поліщук – Київ, 2006. – 22 с.
  4. Брадул О.М. Теорія та методологія бухгалтерського обліку і аналізу діяльності корпорацій: автореф. дис. док. екон. наук: спец. 08.00. 09. «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит» / О.М. Брадул. – Київ, 2009 – 39 с.
  5. Пилипенко О.І. Корпоративні права в системі бухгалтерського обліку [монографія] // О.І. Пилипенко. – Житомир: ФОП Кузьмін Дн. Л., 2010. – 612 с.
  6. Концептуальна основа фінансової звітності [Електронний ресурс] / Офіційний веб-сайт Міністерства фінансів України. – Режим доступу <http://www.minfin.gov.ua/file/link/332198/file/buh.pdf>
  7. Vishwanath, T., and D. Kaufmann. 1999. “Towards Transparency in Finance and Governance.” World Bank.
  8. Report to the ‘Transparency in Financial Reporting’ Sub Group of the OECD Informal Task Force on Tax and Development on Central registration and public availability of statutory accounts in developing countries, April 2012
  9. Farrel R. White Collar Crime: A Profile of the Perpetrator and an Evolution of the Responsibilities for its Prevention and Detection / R. Farrel, P. Healy. // Journal of Forensic Accounting. – 2000. – С. 17–34.
  10. Business Reporting Research Project: Improving Business Reporting: Insights into Enhancing Voluntary Disclosures [Електронний ресурс] // Financial Accounting Standards Board. – 2001. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.fasb.org/cs/BlobServer?blobkey=id&blobwhere=1175819611134&blobheader=application%2Fpdf&blobcol=urldata&blobtable=MungoBlobs>.
  11. Eccles R. The value reporting revolution: moving beyond the earnings game / R. Eccles, R. Herz, E. Keegan. – New York: John Wiley & Sons., 2001. – 207 с.